

Motion till riksdagen

1987/88:Jo875

av Marianne Andersson och Jan Hyttring (c)
om försurningens inverkan på människans hälsa,
m. m.

Försurningens och miljöförstörelsen negativa inverkan på sjöar och skogar framgår med allt större tydlighet. Alltefter att skadorna konstateras, och framför allt då de ekonomiska konsekvenserna blir en realitet, försöker man också sätta in åtgärder.

Samtidigt är kunskapen om hur människan påverkas av detta mycket bristfällig. För att leva upp till hälso- och sjukvårdslagets intentioner om förebyggande hälsovård är det viktigt att ha mer djupgående kunskaper om hur människan påverkas av miljöförstörelse som försurning, ökad halt av tungmetaller och av förändringar i tillgången på viktiga mineraler och spårelement.

Risktänkande

Det är också viktigt att vi får en skärpt riskbedömning. Alltmer data finns nu som talar för att barn kan få utvecklingsstörningar vid lägre kvicksilverhalter än man tidigare trott vara möjligt. I dag har man alldeles för snäva och för olikartade riskbedömningar för olika ämnen. För dioxin har man en säkerhetsmarginal på 200 till 1000 medan för bly och kvicksilver säkerhetsmarginalen bara är 4 till 5. När det gäller lätta utvecklingsrubbnings hos barn på grund av bly och kvicksilver finns nästan inga marginaler alls.

Vid många barna- och mödravårdscentraler möter man i dag problem som ökad kolikfrekvens, oförklarlig spädbarnsdöd, ökad allergifrekvens samt amningsproblem. Många mödrar vill amma men klarar det inte.

Gränsvärdena måste sättas med utgångspunkt från de mest utsatta grupperna, barn och sjuka, vilket ofta glöms bort i dag.

Tungmetaller, spårelement och mineraler

Spårelement är grundämnen som finns i låga halter hos växter, djur och människor. Brist på t. ex. mangan, bor eller koppar kan ge upphov till sjukdomar hos växter, och brister på t. ex. jod, järn, zink, koppar och selen kan ge upphov till sjukdomar hos människan.

Tungmetaller såsom kvicksilver, bly och kadmium är däremot inget som levande organismer behöver utan de är i princip skadliga. Varje tillförelse av tungmetaller till levande organismer måste därför nedbringas till ett minimum.

För att bättre kunna förstå grundämnenas egenskaper och betydelse för växter, djur och människor räcker det inte att känna till ett enskilt ämne

egenskaper väl utan också deras växelverkan tillsammans.

Försurningen medför urlakning av tungmetaller i jorden. Spårelement, t. ex. selen, har förmåga att binda kvicksilver och därmed till viss del oskadliggöra detta. I en sur omgivning inaktiveras dock selenet och den förmågan minskar, vilket gör att växter, djur och människor exponeras ytterligare för tungmetaller. Dessutom minskar den redan låga tillförseln av selen i våra födoämnen ytterligare.

En mer helhetsinriktad forskning kring tungmetaller och spårelements växelverkan och påverkan på människa och miljö är av största vikt. Forskningen måste inriktas på att utarbeta program för åtgärder för att uppnå balans mellan dessa ämnen, för att undvika läckage och för att inte riskera att sätta in felaktiga åtgärder.

Livsmedel

Den pågående miljöförstörelsen är ett i högsta grad näringsfysiologiskt problem. Vi behöver ökade kunskaper om hur våra livsmedel skall se ut i framtiden och vilka åtgärder som måste vidtas för att främja folkhälsan.

Då är det nödvändigt att veta hur våra svenska livsmedel ser ut i dag för att ha riktvärden. Vilka spårämnen finns? Finns de skillnader mellan olika geografiska områden? Förändras sammansättningen över tiden?

Vilka spårelement och tungmetaller finns i människornas blod i olika områden?

Enligt vår uppfattning är det av största vikt att en kunskapsbank upprättas dels beträffande livsmedlen, dels beträffande befolkningens blodsammansättning och att förändringar följs över tiden.

Man skulle kunna välja ut tre orter, storstad, småort och landsbygd, belägna i olika delar av landet för detta projekt.

Barn

Eftersom barn hör till de mest utsatta grupperna är det enligt vår uppfattning viktigt att koncentrera forskningsinsatserna kring miljöns påverkan på dem. I vissa län har man med gott resultat genomfört projekt på mödra- och barnavårdscentraler under temat Föräldrar – alkohol, innehållande intervjuer, behandling m. m. Liknande projekt angående övrig miljöpåverkan skulle kunna genomföras på försök i ett par landsting med olika levnadsbetingelser (storstad och mera landsbygdsbetonat). Där skulle man genom intervjuer med föräldrar om deras levnadsvanor och undersökning om förekomsten av tungmetaller och selenhalten hos mödrarna, undersökning av hormonbalansen, spontana aborter, tidigt födda och små barn, allergier m. m. kunna kartlägga sambandet mellan miljö, levnadsvanor och ovan nämnda skador eller sjukdomar hos barnet. Riksdagen bör hos statens miljömedicinska laboratorium initiera sådana forskningsprojekt, lämpligen tillsammans med några landsting.

Selen

Det är fastlagt att selen är ett livsnödvändigt ämne bl. a. därför att det ingår i selen enzym (glutation-peroxidase) som medverkar i människans immun-

försvar och skyddar mot cellskador. Det är också belagt att selen tar hand om tungmetaller i miljön och biokemiskt. Sverige har en låg naturlig selenhalt i jorden. Genom försurningens inverkan sjunker också selenets positiva egenskaper.

Detta har medfört att selenhalten har minskat i vår föda och därmed i celler och organsystem. För djurens del har åtgärder vidtagits i och med att tillstånd givits att blanda selen i fodret.

Svenskens genomsnittliga intag är i dag i intervallet 15–30 mikrogram/dag och sjunker med 3–5 % per år enligt studier vid Lantbrukshögskolan och enligt undersökning av blodgivare. Selenbrist är på väg att bli ett hot mot folkhälsan. Ur sjukdomssynpunkt är 20 mikrogram per dag en hållpunkt.

Selenets effekt på kvicksilver är också fastlagt i många rapporter. Ett exempel från en sjö i Västerbotten visar att kvicksilverhalten i gädda sjönk från intervallet 1,3–2,1 milligram per kg muskel till 0,4–0,8 vid tillsats av 2–6 milligram selen per liter vatten.

Enligt vår mening bör selen tillsättas vid samtliga kalkningsprojekt som pågår för att uppnå ett bättre resultat.

När det gäller frågan hur man i övrigt skall ge svenska folket ett balanserat selenintag bör livsmedelsverket tillsammans med Lantbruksuniversitetet få i uppdrag att utreda tillsats av selen i konstgödning i syfte att få en generell höjning av selenhalten i svenska jordar och därmed också i våra livsmedel.

Man bör därvid ta lärdom från Finland där man redan i dag har beslutat om sådan tillförsel.

Hemställan

Med hänsyn till ovanstående hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående en skärpt riskbedömning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om helhetssyn gällande forskning och åtgärder rörande tungmetaller, spårämnen och mineraler,
3. att riksdagen begär att regeringen initierar forskningsprojekt angående livsmedel enligt vad som anförts i motionen,
[att riksdagen begär att regeringen initierar forskningsprojekt angående barns hälsa enligt vad som anförts i motionen¹],
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att säkerställa svenska folkets behov av selen genom kalkningsprojekt och tillförsel av selen i konstgödsel.

Stockholm den 26 januari 1988

Marianne Andersson (c)

Jan Hyttring (c)

¹ 1987/88:So505